

NY EKONOMISK VÄRLDSORDNING

— utmaning eller verklighetsflykt?

av Hans Bergström

När FN samlades till extra generalförsamling våren 1974 skedde det mot bakgrund av akuta svältkatastrofer. Hungern härjade i jordens fattigaste och folkrikaste länder. Världens livsmedelsreserver sjönk drastiskt och svarade mot bara tre veckors förbrukning. Det som fanns av spannmål på världsmarknaden köptes i första hand av Sovjetunionen. De fattigaste länderna hade inte råd att importera för sina behov. Deras ekonomier fick en knäck genom fyrdubblade oljepriser och mångdubbling av priserna på ris, vete och konstgödsel. Samtidigt minskade också de rika ländernas bistånd och deras benägenhet att släppa in u-ländernas produkter på sina marknader.

Men oljeländernas prisaktion följdes samtidigt av en ny självtillit. En grupp u-länder hade för första gången med maktspråk lyckats överföra resurser från industriländerna. Hos många fattiga länder fanns också förhoppningar om att en stor del av dessa resurser skulle slussas vidare till de verkligt behövande. Algeriet och andra oljeländer lyckades samla u-länderna till gemensamt agerande trots de uppenbart motstridiga intressena mellan olika grupper av u-länder.

Följden blev FNs deklaration om en ny internationell ekonomisk ordning. Hårdare krav ställdes på de rika länderna att öka sitt bistånd men också att förändra sina samlade relationer till u-länderna. Kraven från deklarationen om den nya ekonomiska världsordningen fördes vida-

re vid de andra internationella konferenser som genomfördes under 1974, främst FNs befolkningskonferens i Bukarest och FNs livsmedelskonferens i Rom.

I dag — fyra år senare — ges inte längre lika dramatiska beskrivningar som 1974 av problemen i de fattigaste länderna och av kraven på rättvisa. Till en del beror det på att svältläget inte är lika akut i många av dessa länder. En annan orsak är att u-länderna själva efter 1974 intresserat sig mer för resultat än för resolutioner. I en rad sammanhang — FNs extra generalförsamling i september 1975, FNs världshandelsorganisation UNCTAD, FNs industriorganisation UNIDO, GATT och "Nord-Syd-dialogen" i Paris — har man framför allt inriktat sig på att göra konkreta framsteg, med större eller mindre framgång.

Att den yttre dramatiken minskat innebär inte att utsikterna för de fattigaste länderna idag ter sig mindre oroande än för några år sedan. Tvärtom har nu praktiskt taget samtliga u-länder utom oljeländerna fått sitt ekonomiska läge försämrat.

1973 och en bit in på 1974 kunde en rad u-länder vid sidan om oljeländerna dra nytta av den ovanligt samstämda högkonjunkturen i industrivärlden. Zambia fick mer betalt för sin koppar, Cuba för sitt socker, Tunisien för sin handelsgödsel etc.

Sedan dess har den extremt djupa lågkonjunkturen i industriländerna lett till ett våldsamt ras i råvarupriserna. U-länderna har också mött ett växande importmotstånd från industriländerna som en följd av kvarstående bytesbalansproblem efter oljekrisen.

75 procent av u-ländernas export går till de västliga industriländerna. Dessa reducerade 1975 sammantaget kraftigt underskotten i sina bytesbalanser. Underskotten skyfflades i stor utsträckning över på de icke-oljeproducerande u-länderna. Enligt beräkningar av internationella valu-

tafonden skulle de icke oljeproducerande u-länderna enbart under de tre åren 1975—77 få ett samlat bytesbalansunderskott på nära 90 miljarder dollar.

Sammanfattningsvis: Oljepriserna ligger kvar på sin höga nivå. Andra importpriser för u-länderna stiger snabbt (1974 steg u-ländernas importpriser med ca 40 procent). Samtidigt har priserna på u-ländernas råvaruexport rasat.

Också de u-länder som har viktiga råvaror att exportera har mött växande ekonomiska svårigheter. Ja, skuldbördan har för de något mer utvecklade u-länderna växt särskilt snabbt (utom för oljeländerna.) Det har i kombination med att u-landsbiståndet inte ökat som planerat och utlovat, tvingat dessa u-länder till en snabbt ökande kommersiell upplåning utomlands. De har i anmärkningsvärt stor utsträckning hittills klarat den nödvändiga upplåningen. Men det bäddar i sin tur för nya problem de närmaste åren. De kommersiella krediterna har kort återbetalningstid och hög ränta. Om de används för att klara kriser och inte för att bredda produktionen och nå ökade exportinkomster blir följden ännu värre kriser längre fram. Beräkningar av Världsbanken hösten 1976 tyder på att skuldtjänsten (räntor och amorteringar) för en mellangrupp av u-länder kan komma att stiga från 17 procent av deras totala export 1975 till 25 procent av exporten 1980. Hösten 1977 har dock internationella valutafonden gjort något mer optimistiska bedömningar av många u-länders möjligheter till en ekonomisk utveckling som klarar skuldbördan.

U-ländernas chans ligger i att de förmår bredda sin produktion och få del av den växande världshandeln med färdigvaror. De måste behålla och helst öka sin exportandel för dessa varor till oljeländerna, och samtidigt öka färdigvaruexporten till industriländerna. För att klara detta, i ett läge där stora krav också ställs på att utveckla

det egna jordbruket, måste biståndet öka (i olika former, bl a skuldavskrivningar) och u-länderna parallellt med det få bättre villkor i världshandeln.

Enligt en studie av Världsbanken skulle de icke-oljeexporterande u-länderna som helhet kunna öka sina årliga exportinkomster med över 30 miljarder dollar om man fram till 1985 tog bort alla handelshinder i form av tullar, kvoter m m.

Ökning av exporten som ett resultat av borttagande av handelshinder

(miljarder dollar, 1975 års priser)

Ländergrupp	Färdigvaror	Råvaror	Totalt
De fattigaste länderna	3	1	4
Utvecklingsländer med något högre medelinkomst	21	8	29
Totalt	24	9	33

Det är således lätt att se både bakgrunden till och det viktiga i kravet på en ny ekonomisk världsordning. Vi måste förändra u-ländernas roll i världsekonomin. De ska inte fungera bara som råvaruleverantörer till rika industriländer. I dag består u-ländernas export till tre fjärdedelar av råvaror. Bara 6 procent av världsexporten av förädlade varor kommer från u-länder.

- I stark sammanfattning kräver därför u-länderna:
- full suveränitet över sina råvarutillgångar,
 - ökad möjlighet till förädling av råvaror i u-länderna själva,
 - fri tillgång till de industrialiserade ländernas marknader,

- stabilisering av inkomsterna från exporten av råvaror,
- fast samband mellan priserna på råvaror som u-länderna exporterar och industrivaror som de importerar,
- ökat bistånd.

De väldiga förändringarna i världsekonomin under senare år har visat hur beroende alla länder är av varandra. När tex de stora industriländernas regeringar valt att vårda valutareserv och penningvärde med större ömsintethet än människors rätt till arbete sprider sig verkningarna från land till land. Mindre industriländer, som Sverige, har fått se sin export minska och den ekonomiska tillväxten utebli. U-länderna har mötts av nya barriärer på de rika ländernas marknader och av en ytterligare förstärkning av den gamla oviljan att hålla löftena om bistånd.

Eller som det uttrycks i FNs deklaration våren 1974: "De utvecklade ländernas och u-ländernas intressen kan inte längre isoleras från varandra. Det finns ett nära samband mellan välstånd i i-världen och tillväxt och utveckling i u-länderna. Välståndet i världsgemenskapen i sin helhet bestäms av välståndet i alla länder."

De nya kraven har också gett skjuts åt det internationella förhandlingsarbetet. U-länderna har styrt dagordningen på rader av stora internationella konferenser. Och vid sidan av det officiella och redan tidigare inplanerade har nya kanaler öppnats för en dialog.

Ändå bör man nu kritiskt granska vad som har nåtts och vad det finns för konkret innehåll bakom det allmänna talet om en ny ekonomisk världsordning. Världen blir inte ny och rättvisare för att FN uttalar orden. Retoriken blir intressant först när den övergår i praktik.

Det finns skäl att se med misstänksamhet på segertåget för "en ny ekonomisk världsordning" i debatten både i rika och fattiga länder. Kan det vara så att det nya slagor-

det blivit inte bara en utmaning utan också en chans att smita från handfast handling, att delvis dölja verkligheten istället för att förändra den? Mycket tyder på det.

Dolda motiv

Redan det förhållandet att länder med så uppenbart skilda intressen samfällt anslutit sig till "en ny internationell ekonomisk ordning" ger anledning granska en del motiv som inte framträder i de officiella talen vid internationella konferenser.

De oljeexporterande länderna skapade med sitt agerande 1973/74 direkt katastrof i rader av u-länder. Redan utgångsläget var dystert. Skördemissfall skapade väldiga krav på import av spannmål. Bristen och Sovjetunionens väldiga uppköp av spannmål ledde till mångdubblade världsmarknadspriser på livsmedel. Till det kom nu fyrdubblingen av oljepriserna. Den orsakade en motsvarande ökning av priserna på konstgödsel och rubbade världsekonomin med mindre bistånd från industriländerna och sämre möjligheter att sälja på deras marknader som ytterligare följd.

Oljeländerna och u-länderna i övrigt befann sig således på uppenbar kollisionskurs. I detta av alla lägen enades de politiskt under Algeriets ledning i kraven på en ny ekonomisk världsordning. Oljeländernas grepp var klas-siskt. Genom att peka ut "huvudfienden" — industriländerna — sökte de vända intresset bort från det faktum att de själva fört de fattigaste länderna in i akut kris. Oljeländerna sökte också inge andra u-länder den falska föreställningen att de bara hade att följa OPECs exempel för att kunna lyfta sina folk ur ekonomisk och social misär.

På det viset kunde oljeaktionen framställas som hopp-
ingivande för u-länderna, inte som den katastrof den fak-
tiskt utgjorde. Och oljeländerna kunde genom att rikta
intresset mot industriländerna dämpa kraven från de drab-
bade u-länderna på lägre oljepriser och på att föra över
en större del av de nyvunna rikedomarna som bistånd.

Hos de icke oljeexporterande u-länderna fanns en gi-
ven psykologisk grundval för att gemensamt med oljelän-
derna bilda front mot industrivärlden. I-länderna var den
gamla överklassen och de gamla kolonialmakterna. De
hade också gång efter annan svikit sina löften. 1975 skul-
le 0,7 procent av industriländernas samlade produktion
avdelas för bistånd. Det löftet gavs högtidligt i FN. Det
sveks gruvligt på hemmaplan. Om i-länderna hållit sina
biståndslöften hade det mer än väl kompenserat u-län-
dernas ökade oljekostnader.

Det var naturligt att många u-länder inte längre upp-
levde fagra löften från den gamla rikevärlden som något
att förlita sig på. Nu kunde det vara dags att de fattiga
talade samma slags maktspråk som de rika alltid gjort.
OPECs oljeaktion drabbade u-länderna hårt. Men den
gav samtidigt ett exempel på hur t o m ett land som USA
tvingades böja sig för u-länders råvarumakt. Genom att
spela med på Algeriets och andra oljeländers villkor hop-
pades också många u-länder få förmånligare villkor när
de köpte olja och ett betydande bistånd av de nya rike-
männen.

Samtidigt ledde kraven på en ny ekonomisk världs-
ordning intresset bort från de inre problemen i u-länderna.
För många u-landsregeringar har det varit frestande
att skylla alla svårigheter på "världsordningen".

Som en viktig faktor bakom bristen på utveckling lig-
ger ofta avsaknaden av jordreformer och effektiv mobili-
sering av den egna befolkningen i utvecklingsansträng-

ningarna. Den helt övervägande delen av u-ländernas ut-
vecklingsbörda har burits och kommer att få bäras av u-
länderna själva. Inte minst därför är det så avgörande
vilken politik de själva för. Men det har varit lättare att
vända *all* kritik utåt, istället för att kraftfullt angripa hind-
ren för utveckling i de egna samhällena.

Också från *industriländerna* har kommit förvånande
mycket anslutning i ord till en ny ekonomisk världsord-
ning. Det gäller inte minst från Sveriges sida. Och visst
har Sverige i sin handels- och biståndspolitik och vid in-
ternationella konferenser även i praktiken gått u-länderna
längre till mötes än andra industriländer. Det har vi
gjort som en konsekvens av tidigare beslut i den svenska
riksdagen, inte som en följd av FNs nya maningar.

I själva verket tycks också hos oss uppslutningen i ord
bakom den nya ekonomiska världsordningen komma att
dölja en del av de verkliga krav som ställs på oss. Låt oss
aldrig glömma hur den svenska regeringen och en majori-
tiet i Sveriges riksdag samma år — 1974 — som vi i FN
uttalade stora ord om internationell solidaritet berövade
fattiga och katastrofdrabbade länder 500 miljoner kro-
nor som riksdagen utlovat sju år i rad. Ja, det skedde del-
vis *i skydd* av deklarationen om en ny internationell eko-
nomisk ordning. Här krävs så stora förändringar i världs-
ordningen och i vår livsstil, så sa man, att det bara är fut-
tigt att bråka om 500 miljoner kronor. Vad som fordras
är inte pengar till katastrofhjälp, utan en ny livskvalitet.
Vad som behövs är inte mindre hinder för u-ländernas
export utan en ny maktstruktur. Vad som krävs är inte
stöd till jordbruksprogram och industrialisering och häl-
sovård — utan en ny världsordning.

Så sveks också löften om begränsade insatser för hung-
rande miljoner under ivrigt prat om hur väldiga krav so-
lidariteten ställde på oss. Det är möjligt att allt detta tal

om hur mycket vi måste lägga om vår egen livsstil kändes skönt i själen. En sak är i varje fall klar: det räddade inga människoliv under den vinter 1974—75 då världen upplevde sin hittills värsta hungerkatastrof.

Bistånd inte mindre viktigt

Det finns en risk att det går på ungefär samma sätt framöver. De rika länderna kan under flitigt filosoferande om hur mycket som måste göras slå sig till ro med att ingenting göra. Vi märker det tydligt i den svenska debatten. Plötsligt har gamla motståndare till ett snabbt ökat u-landsbistånd tyckt sig få FNs och u-ländernas stöd för att hävda att biståndets storlek inte är så viktig.

Det här är *politiskt förrådiskt*: Med en skenbart progressiv argumentering och under ivrigt ockande om världens framtid slipper man de handfasta kraven på handling. De som nu hävdar att bistånd är mindre viktigt har aldrig gått i spetsen för andra åtgärder för att gynna u-länderna, t ex handelslättnader. Tvärtom har de i praktiken också på dessa andra områden satt den nationella egennyttan främst.

Det är *fel i sak*:

Visst — det är nödvändigt att pröva våra samlade relationer med u-länderna, där biståndet bara är en liten del.

Visst — det är viktigt att diskutera biståndets innehåll. Till vilka länder? I vilka former? För vad?

Visst — det krävs politiska förändringar i många u-länder, jordreformer, mobilisering av alla mänskliga tillgångar i en samlad utvecklingsansträngning.

Men av detta följer inte att det är ointressant att diskutera biståndets storlek. Även om de nödvändiga strukturella förändringarna genomförs i världsekonomin och i många

u-länder kvarstår en absolut underutveckling som kräver konkreta insatser, typ att bygga ut undervisning, hälsovård och småindustri. Med större volym kan vi här göra mer. Utformningen av biståndsinsatserna blir också betydligt intressantare om det rör sig om stora insatser.

Sveriges möjligheter att fungera som pådrivare gentemot andra rika länder, varav många har minskat sitt u-landsbistånd under de senaste åren, ökar om vi själva håller vad vi lovar och tar steg utöver enprocentnivån. Svi-ker vi blir vi ett annat sorts exempel för världen. Med ökade svenska anslag till Internationella Utvecklingsfonden och de effektiva delarna av FNs biståndsprogram följer också större möjligheter att verka för förändringar som gynnar u-länderna.

Man kommer inte ifrån att partiernas ställningstagande till biståndets höjd visar vilken samlad vikt de är beredda att lägga vid en utveckling mot större rättvisa vid fördelningen av jordens tillgångar.

Det svenska biståndet motsvarade 1974 ca 200 kronor per svensk. För att i utlovad tid klara enprocentmålet krävdes en ökning 1974—75 till ca 300 kronor per svensk. Samma år ökade det svenska folket sin gemensamma produktion av varor och tjänster med ungefär 3 000 kronor per person i löpande priser. Frågan ställdes: är vi beredda att avstå 100 kronor av *ökningen* på 3 000 kronor och låta det gå till höjt u-landsbistånd? Nej, svarade den socialdemokratiska regeringen och tre av de demokratiska partierna i riksdagen, det blir för mycket. Samtidigt undade vi oss en rekordstor ökning 1974 av svenska folkets realt disponibla inkomster på ca 8 procent.

Hur ska man kunna tro att samma politiker som svarade nej redan på denna testfråga 1974/75 ska kunna ens överväga den betydligt mer krävande totala omställning av den rika världens relationer till u-länderna som många

debattörer nu är inne på?

U-länderna begär själva i deklarationen om en ny internationell ekonomisk ordning att industriländerna ska nå och överträffa FN:s 0,7-procentmål för utbetalning av offentligt bistånd. De begär en rättvisare fördelning av jordens tillgångar. Ska fördelningen bli rättvisare än idag måste resurser på det ena eller andra sättet föras över från rika till fattiga länder.

Åtskilliga av de konkreta krav u-länderna ställt inom världshandelsorganet UNCTAD, Nord-Syd-dialogen i Paris, FN:s industriorganisation UNIDO och i andra sammanhang måste ta sig uttryck i bistånd. Det gäller åtgärder för att lätta den växande skuldbördan, föra över teknologi, ersätta plötsliga bortfall i exportinkomsterna, skapa buffertlager för att minska prissvängningarna på råvaror, hjälpa till med marknadsföring och mycket annat.

Särskilt de fattigaste länderna behöver bistånd för att kunna utveckla jordbruket så att de bättre än idag klarar sin livsmedelsförsörjning utan osäker och dyr import och så att de kan bredda sin produktion för att ha något att sälja på världsmarknaden. Också utvecklingsplaneringen försvåras allvarligt av det ensidiga beroendet av några få konjunkturkänsliga exportvaror, som dessutom har en osäker framtid på världsmarknaden. Omkring 15 miljoner familjer — 90 miljoner människor — är t ex idag helt beroende för sitt livsuppehälle av de tre råvarorna jute, te och sisal.

Valet gäller därför inte handel eller bistånd. Det måste bli handel *och* bistånd. Det ena kan inte ersätta det andra. Handelslättnader måste till. Men om inte produktionen breddas med hjälp av ett växande bistånd kan inte de fattigaste u-länderna utnyttja handelsförmånerna. Som exempel kan nämnas att tre länder — Hongkong, Brasilien och Jugoslavien — ensamma har stått för hälften av den

import som får svenska tullpreferenser för u-landsvaror. Två tredjedelar av all färdigvaruexport från u-länder till västliga industriländer kommer från en begränsad krets av sex u-länder.

Det räcker därför inte att ge handelslättnader utan att vidta andra åtgärder för att de många u-länderna ska kunna dra nytta av förmånerna. Men samtidigt måste handelslättnader till för att också de fattigaste u-länderna med framgång ska våga satsa på att bredda sin produktion för export.

Svensk dubbelmoral

U-länderna har alltför många erfarenheter av samma slag som Indien i sitt samarbete med Sverige. Med bistånd har vi gett Indien stöd för att utveckla sitt näringsliv med bl a arbetsintensiv industriproduktion. 1970 fick också Indien svensk hjälp för att vid S:t Eriksmässan presentera skjortor och blusar för export. När det ett par år senare visade sig att dessa skjortor och blusar var konkurrenskraftiga tvingade den dåvarande regeringen på Indien ett avtal om exportbegränsning.

Med bistånd stöder vi alltså en breddning av produktionen i u-länderna. Via importkontoret för u-landsprodukter hjälper vi u-länderna att sälja på den svenska marknaden. När biståndet nått sitt mål och u-länderna börjar bli framgångsrika på vår marknad sätter vi stopp. Detta är om något på tvärs med alla tankar i deklarationerna om den nya ekonomiska världsordningen.

Det finns fler motsvarande exempel:

• I juni 1975 besökte Olof Palme som statsminister president Echeverria i Mexico. Tillsammans utfärdade de en kommuniké om betydelsen av en ny internationell ekono-

misk ordning och om vikten av "att underlätta u-ländernas tillträde till i-ländernas marknader". Samtidigt satte regeringen igång ansträngningar för att tvinga på Mexico ett "frivilligt" avtal om begränsning av landets textilexport till Sverige.

- Sverige har gett 40 miljoner kronor av biståndsmedel för att stödja den ekonomiska uppbyggnaden i Portugal. Olof Palme och andra besökte Portugal och talade varmt om betydelsen av att vi på detta och andra sätt bidrar till att stärka den nyvunna demokratin i landet. Samtidigt har vi sökt påtvinga ett Portugal i ekonomisk kris avtal om "frivilliga exportbegränsningar" på textilområdet.

- Hösten 1975 antog FN förhållandevis konkreta och långtgående resolutioner om åtgärder på bla handelsområdet för att fullfölja deklARATIONERNA om en ny ekonomisk världsordning. Sverige skrev under krav på effektiva åtgärder från industriländernas sida för att ta bort handelsbarriärer för u-länderna på de rika ländernas marknader. Strax därefter åkte chefsförhandlaren, dåvarande statsrådet Carl Lidbom, hem och införde importrestriktioner för skor och gummistövlar.

Det svenska tullpreferenssystemet för u-landsvaror omfattar inte viktiga varor där u-länderna kan bli särskilt konkurrenskraftiga och som är speciellt lämpliga för produktion i u-länder med gott om arbetskraft. Det innebär, att Sverige idag har en genomsnittstull för import av teko-varor från u-länder på ca 15 procent. Den effektiva tullen, dvs tullen på själva bearbetningen, blir betydligt högre. Vi motverkar således direkt den ökade förädling av u-ländernas råvaror som vi i FN varit med och uttalat oss för.

Detta blir särskilt allvarligt med tanke på att vi samtidigt avvecklar tullarna på bla textilvaror från en mängd andra industriländer. Tullfrihet gäller nu för tekoproduk-

ter från hela EFTA och EG. Detta innebär att u-länderna kommer att diskrimineras på den svenska marknaden i förhållande till europeiska industriländer. Industrins Utredningsinstitut konstaterade i en studie 1973 att följden kan bli att dessa industriländer erövrar marknadsandelar från u-länderna på den svenska marknaden.

Alla handelshinder kommer inte att kunna tas bort. Vi har t ex kvalitetskrav som vi inte är beredda att vika ifrån. Ett konkret exempel är att det idag är förbjudet att importera kött till Sverige från länder där mul- och klövsjuka förekommer. Och det är i verkligheten alla u-länder.

Det vi rimligen kan göra bör vi göra. Allra viktigast är att handelshindren tas bort för teko-varor, i varje fall för de fattigaste u-länderna. Det är just de varor där vi idag tvärtom reser de största svårigheterna. Givetvis får vi större möjligheter att fullt ut tillgodose u-ländernas krav om även andra industriländer öppnar sina marknader.

Det är sant att Sverige i många avseenden för en bättre u-landspolitik än andra industriländer. Vi ger mer i bistånd och på förmånligare villkor. Vi för en mer liberal handelspolitik. Också på tekoområdet har trots allt Sverige gått längre än andra industriländer.

Men vi bör då samtidigt komma ihåg att vi också haft bättre förutsättningar än andra industriländer att bedriva denna politik. Vi är rikare. Vi har haft en starkare ekonomi och betydligt lägre arbetslöshet. Vår industri har traditionellt varit inriktad på och beroende av öppen internationell konkurrens, vilket minskat svårigheterna att ta bort eller mildra handelshinder. Vi har starka folkrörelser som ger bredare förankring än i många andra länder åt en solidarisk u-landspolitik. Vi har inget politiskt parti som aktivt bekämpar biståndet även om graden av positivt engagemang varierar. Vi har haft enprocentpla-

nen som bundit riksdag och regering att öka biståndet även i kärva tider.

Det är givet att Sverige i en rad avseenden haft betydligt bättre förutsättningar att möta kraven på internationell solidaritet än länder som England, Danmark och Italien.

Det har dock inte fordrats särskilt mycket av svårigheter i vår ekonomi för att också Sverige skulle avvika från principer som vi internationellt slagits för. Det räckte t ex med en viss ökning av arbetslösheten 1971—72 för att regeringen skulle gå in för att binda en stor del av vårt bistånd till köp i Sverige, trots att en betydande del av biståndet även utan bindning resulterar i köp av svenska varor.

Sverige har internationellt under många år verkat för minskad användning av bistånd som binds till köp i det biståndsgivande landet och också varit mycket nära att nå påtagliga resultat. Argumenten mot bundet bistånd har varit klara och starka. Enligt beräkningar av FNs handelsorgan UNCTAD sker inköp under bundet bistånd i genomsnitt till en prisnivå som ligger 15—20 procent över världsmarknadspriserna. Denna fördyring har enligt SIDA:s beräkningar också gällt för det svenska varubiståndet. Bundet bistånd leder således lätt till betydande förluster för u-länderna. Eftersom bistandsramen som regel är given är det bundna biståndet ofördelaktigt för u-länderna jämfört med det obundna biståndet vare sig bindningen sker i form av gåvor eller krediter. Extrakostnaden har beräknats till 2,3—4,5 miljarder kr. Leveranser av varor från givarländerna kan vidare hämma utbyggnaden av inhemsk produktion i u-länderna. De försvårar även exporten från andra u-länder till det land som får varubiståndet. Varubistånd är också administrativt svårhanterligt med många missgrepp som följd.

När regeringen 1964 gav riktlinjer för ett mycket begränsat varubistånd pläderade den samtidigt för att utformningen av vårt eget bistånd måste överensstämma med den linje vi driver internationellt: "Det skulle vara ägnat att kompromettera våra internationella strävanden om vår praktiska politik sammanföll med de tendenser vi vänder oss emot".

Så sent som i 1972 års statsverksproposition avvisade utrikesministern tanken att på förhand ange en viss summa för varubistånd: "Att fastställa någon viss andel av det bilaterala biståndsanslaget för varubistånd synes inte ändamålsenligt." Ännu i oktober 1972 lovade regeringen inför OECD:s biståndskommitté att andelen varubistånd från Sverige skulle komma att representera "en påtagligt minskad andel av det totala biståndet".

Tre månader senare föreslog istället regeringen under intryck av den självförvållade stora arbetslösheten i Sverige att varubiståndet skulle öka från drygt 2 procent av det totala svenska biståndet till 12,8 procent 1973/74. Ökningen har sedan fortsatt så att 1976—77 nära 20 procent av det totala svenska biståndet var bundet till köp i Sverige. Därmed nådde det bundna biståndet en nivå som minskar Sveriges trovärdighet när vi internationellt arbetar för principen om obundet bistånd. Denna princip har på nytt starkt markerats i resolutionerna från FNs extra generalförsamling hösten 1975 och andra uppföljningar av deklarationen om den nya ekonomiska världssordningen.

Genom den nya regeringens första budget bröts utvecklingen mot ökad bindning.

Ny plan för u-politiken

Det är dags för riksdag och regering att ta ett nytt biståndspolitiskt beslut motsvarande de viktiga planer som beslutades 1962 och 1968.

Några krav som det utifrån deklARATIONEN om en ny ekonomisk världsordning är rimligt att ställa, är:

- *Öka biståndet.* Vi behöver någon form av ny plan för att öka det svenska biståndet utöver enprocentsnivån (i realiteten har biståndet lagts på nivån 0,95 procent av BNP genom att man numera ställer anslaget för ett visst budgetår i relation till BNP för en tidigare tidsperiod). Enprocentsplanen fullföljdes inte exakt som den var tänkt. Men den hade ändå en obestridlig betydelse. Utan den skulle inte biståndet idag ligga på fyra miljarder kronor. Den dåvarande regeringen uppfyllde minsta möjliga av planen. Men det minsta möjliga var trots allt 25 procents ökning varje år. Nu behövs någon motsvarande garanti för ökning som går utöver enprocentsnivån.

- *Gör biståndet obundet.* Självfallet kommer betydande leveranser av varor från Sverige att ske som en följd av biståndssamarbetet och av att Sverige ger utfästelser om stöd till den internationella livsmedelsberedskapen. Leveranserna sker då i enlighet med u-ländernas önskemål och utifrån naturliga biståndspolitiska krav. Det är också naturligt att informera våra samarbetsländer bättre om vad som kan köpas på den svenska marknaden. Däremot bör inte svensk sysselsättningspolitik betalas över biståndsanslaget. Vi bör handla så att vi bevarar vår trovärdighet när vi internationellt arbetar för obundet bistånd.

- *Ta bort handelshinder.* Vi har lättare att klara begränsade omställningar i svenskt näringsliv än u-länderna att klara en utveckling där de inte får komma in på de

rika ländernas marknader. Omställningsproblemen måste självfallet bäras solidariskt av hela det svenska samhället. Också för att mildra dessa problem är det effektivare att ge direkt stöd till det man vill stödja — på teko-området sysselsättningen — än att gå omvägen via tullar. Under förutsättning att vår ekonomi som helhet är expanderande ska det inte ses som någon samhällsekonomisk förlust om vi i högre grad importerar varor som andra har förutsättningar att producera till en lägre kostnad. Det är en rimlig internationell arbetsfördelning att u-länderna får bredda sin produktion till i första hand arbetsintensiva färdigvaror. Konsumenterna i industriländerna har samma intresse av det som u-länderna. Som ett led i u-ländernas strävan att bredda sin produktion bör vi också i högre grad än hittills vara beredda att delta i ett samarbete där vi tar vara på kunnande i svensk industri.

- *Ta gradvis bort livsmedelssubventionerna.* I den svenska debatten om ny ekonomisk världsordning är det populärt att tala om behovet av ökad statlig styrning bort från konsumtionssamhället. Om detta kan mycket sägas. En sak borde ändå alla kunna enas om: staten bör inte styra åt *fel* håll, inte stimulera onödigt slöseri med knappa tillgångar. I dag ger staten varje år ut ungefär lika mycket som för hela vårt u-landsbistånd på att subventionera konsumtionen av kött och en del andra livsmedel. Samtidigt vet vi att industriländernas höga köttkonsumtion är ett av de allvarligaste problemen på sikt för världens livsmedelsförsörjning. Genom den stora köttkonsumtionen — med betydande omvandlingsförluster — tar tex en nordamerikan i anspråk fem gånger större resurser i spannmålsproduktion än en genomsnittlig konsument i u-länderna. De nuvarande svenska livsmedelssubventionerna är kvalificerad omoral.

Jag är väl medveten om att de här kraven på vår u-

landspolitik ter sig ganska traditionella och betydligt mindre fantasieggande än mycket som nu sägs i debatten om en ny ekonomisk världsordning. De leder inte i sig till någon radikal omstöpning av det svenska samhället. De ansluter i viktiga avseenden till riktlinjer Sverige arbetat för internationellt. De innehåller få moment av självplågeri och kan förverkligas utan väldiga svårigheter. Ändå tror jag det är krav av det här slaget man nu måste ställa. Just därför att de är praktiskt möjliga att förverkliga kan man inte utan vidare smita förbi dem. Just genom att de är handfasta förpliktar de till praktiska åtgärder.

Viktigt med realistisk bild av kraven

Det är vanligt i debatten att beskriva vilka enorma omställningar som krävs av oss för att förverkliga en ny ekonomisk världsordning. Vi måste bli fattigare, alla u-länder kommer att använda sina råvaror på samma sätt som oljeländerna och med lika allvarliga följder för oss, vår industri måste förändras i grunden och det fria konsumtionsvalet upphöra — ja, det är ingen hejd på det elände som väntar oss. Men just genom att det inte är någon hejd på jeremiaderna är de också alldeles meningslösa för att stärka u-ländernas utvecklingsmöjligheter.

Om debatten kring en ny ekonomisk världsordning skulle fastna i dessa spår riskerar den i praktiken att bli ett hinder för att förverkliga en rad konkreta åtgärder till u-ländernas fördel som är möjliga och angelägna. Framställer man de krav som ställs på oss som större än de är framstår de också som omöjligare än de är. Förslag om en total omstöpning av vårt samhälle kan man alltid förskjuta till en oviss framtid. De kommer inte att kännas tillräckligt uppfordrande idag.

De här beskrivningarna av vad som krävs av Sverige och andra industriländer är dessutom enligt min mening felaktiga i sak.

• *Den nya ekonomiska världsordningen innebär inte att de rika länderna bör minska sin tillväxt.* Mindre tillväxt i industriländerna leder inte till ökad tillväxt i u-länderna. Tvärtom, när industriländernas ekonomier stagnerar minskar samtidigt u-ländernas exportmöjligheter. Då försvagas också opinionen för ökat bistånd och generösare handelspolitik. I den bittra kampen om en liten tillväxtkaka förlorar de svaga och tystlåtna. Och i ett sådant hårdare inre klimat i de rika länderna är det framför allt u-ländernas fattiga miljoner som saknar röst. När ekonomierna kommer i olag — med betalningskriser och annat som följd — kommer som regel biståndet hårdast i kläm. Och då minskar både den volym u-länderna kan exportera och de priser de kan ta ut för sin export.

Detta är precis vad som har hänt de tre senaste åren. Det har allvarligt förvärrat u-ländernas ekonomiska läge. Det är svårt att förstå hur någon efter den erfarenheten kan påstå att minskad tillväxt i industriländerna skulle vara till hjälp för u-länderna. Därav följer självfallet inte att ökad tillväxt i industrivärlden automatiskt leder till en solidarisk u-landspolitik. Men en stabil ekonomisk utveckling ökar *förutsättningarna* — ekonomiskt och politiskt — att tillgodose u-ländernas krav.

Om man ser till världen som helhet blir kravet på nolltillväxt i ekonomierna särskilt orimligt. Om tio år har världen en miljard fler människor än idag. Det är helt oansvarigt att hävda att mänskligheten då inte bör ha mer att dela på än idag. En helt annan sak är att innehållet i konsumtionen och sättet att producera i främst industriländerna bör förändras så att man t ex slösar mindre med knappa livsmedelstillgångar och inte gör av med

en snabbt växande mängd olja.

Vad som behövs är således inte mindre tillväxt utan att *en större del* av tillväxten överförs som bidrag till u-ländernas utveckling i form av bistånd, handelslättnader m m. En första ambition bör vara att alla industriländer uppfyller det löfte om biståndsutbetalningar på 0,7 procent av BNP som de avgett i Förenta Nationerna med sikte på 70-talets mitt. Redan detta — om alla industriländer och dessutom oljeländerna hade en lika stor biståndsandel som Sverige nådde redan för ett par år sedan — skulle räcka för att tredubbla investeringarna i de fattigaste länderna.

Dessutom bör vi gå vidare utöver den enda procenten i biståndsanslag. Vad innebär det att ligga kvar på en procent av BNP i bistånd? Jo, att vi i fast penningvärde låter biståndet öka varje år med *en hundradel av ökningen* i vår samlade produktion.

Det finns skäl att föra en allvarlig debatt i Sverige om vår inriktning på ökad konsumtion av varor, om vantrivsel i det moderna industrisamhället, om levnadsstandard och livskvalitet. Men det är enligt min mening olyckligt att i den debatten hänvisa till u-länderna eller tom ta deklARATIONERNA om en ny ekonomisk världsordning som utgångspunkt för debatten. Om vi skulle välja att satsa mer på offentlig än på privat konsumtion, ta ut vår standardökning mer i form av kortare arbetstid än högre lön, i högre grad satsa på mindre och trivsammare produktionsmiljöer än på jätteanläggningar — då gör vi det därför att vi bedömer att det ökar välfärden för människorna i det här landet.

Det leder bara fel att försöka motivera sådana val utifrån u-ländernas intressen. Tvärtom kan u-ländernas krav i realiteten komma att bli en restriktion för den inriktning på "mindre prylar och mera livskvalitet" som man

bl a pläderat för under ekumeniska u-veckan (jag bortser här från den diskussion som kan föras i sak kring påståendet att minskad konsumtion av varor skulle ge högre livskvalitet). Om vi lägger mera vikt vid offentlig konsumtion än vid privat leder det bl a till mindre import av varor från u-länderna. Om vår ekonomiska tillväxt minskar genom bl a kortare arbetstid får vi mindre utrymme för att öka biståndet och ta emot u-landsimport. Om vi ger sämre möjligheter för våra stora exportindustrier ökar svårigheterna att klara bytesbalansen. Det leder också till mindre utrymme för bistånd och u-landsimport. Om vi vill ändra inriktningen av vårt samhälle på det sätt som antyds av debatten om livskvalitet ska det ske därför att vi själva vill det, inte med felaktiga påståenden att det skulle ligga i u-ländernas intresse att vi gör det.

Det är också rimligt att begära att man i debatten upprätthåller den helt grundläggande skillnaden mellan produktion och konsumtion. Det är en sak *hur mycket* vi producerar. Det är en helt annan sak *vad vi använder* vår produktion till. Största möjliga produktion och minsta möjliga konsumtion, där en stor del av mellanskillnaden går till bistånd, är det bästa för u-länderna.

- *Den nya ekonomiska världsordningen innebär inte att vi bör överge en fri världshandel.* Vad u-länderna själva kräver är inte minskad handel eller mer av protektionism. De kräver att få bättre del av frukterna av en expanderande världshandel. Detta sägs klart ut, bl a i resolutionerna om den nya ekonomiska världsordningen från FN:s extra generalförsamling hösten 1975.

Ett av u-ländernas stora problem är att världshandeln är för *lite liberal*. Deras krav är att industriländerna ska föra en *mer liberal handelspolitik*, ta bort tullar och inte ingripa med kvoter och andra importbegränsningar. (Det

ska dock medges att u-länderna som grupp har något motsägelsefyllda synpunkter; deras krav på sjöfartens område och vad gäller fast koppling mellan export- och importpriser får följder rakt på tvärs med vad de i övrigt anfört om världshandeln).

En annan sak är att många u-länder själva behöver kunna ha ett visst skydd för att bygga upp en bredare produktion. På sikt ligger det dock inte i u-ländernas intresse att detta skydd utformas så att det utestänger från internationell konkurrens. Det finns gott om exempel på att ett olämpligt utformat gränsskydd i u-länder kan leda till att knappa resurser utnyttjas dåligt och att det dröjer längre än nödvändigt innan den egna industrin blir konkurrenskraftig.

Ibland brukar hushållningen med jordens knappa tillgångar anföras som skäl för att överge en liberal världshandel. Det är ett underligt argument. Grunden för en fri världshandel är ju internationell arbetsfördelning. Varje land gör det man har bäst förutsättningar för och sedan köper man av varandra. Den nuvarande arbetsfördelningen behöver förändras, så att inte u-länderna fungerar bara som råvaruleverantörer till de rika länderna. Ett av hindren för en sådan ändring av arbetsfördelningen är för övrigt protektionismen i industriländerna som försvårar för u-länderna att producera och sälja färdigvaror. Och u-länderna behöver få större köpkraft på världsmarknaden. Men när man behöver hushålla på bästa möjliga sätt med jordens tillgångar är det *särskilt* motiverat att ha ett system som ger största möjliga produktion för en given insats. Det får man med internationell arbetsfördelning och en i princip fri världshandel.

• *Den nya ekonomiska världsordningen kan inte förverkligas genom att andra u-länder visar samma råvarumakt*

som oljeländerna. Det är bra att u-länderna utvecklar sitt inbördes samarbete. Som en rest från kolonialtiden har deras handel varit ensidigt inriktad på industriländerna. Tre fjärdedelar av u-ländernas export går till industriländer. Fyra femtedelar av deras import kommer från industriländer. Det är också bra om u-länderna kan öka sin internationella förhandlingsstyrka.

Detta betyder inte att producentkarteller efter mönster från oljeområdet alltid är till fördel för u-länderna, än mindre är någon patentlösning på deras problem. Oljan har en helt unik roll i världsekonomin. Det kan här räcka med att konstatera att redan med de gamla oljepriserna var det samlade exportvärdet för de fem råvaror som kommer närmast efter oljan — koppar, kaffe, socker, bomull och naturgummi — knappt två tredjedelar av oljans värde. OPEC-kartellen består också av en ovanligt sammansvetsad grupp länder, varav flera har en ekonomisk styrka som gör dem ganska okänsliga för motåtgärder från konsumentländerna.

Även om u-ländernas export till 3/4-delar består av råvaror är industriländerna i absoluta tal större också ifråga om råvaruexport. Det innebär att rika länder kommer att dominera en rad producentkarteller på råvaruområdet. Tom om man ser till de råvaror u-länderna själva valde ut när de krävde bättre villkor vid den senaste världshandelskonferensen har industriländerna en större export ifråga om mer än hälften. U-länderna står för bara en femtedel av världshandeln med andra råvaror än olja. Självfallet är ändå den relativa vikten av råvaruexport i regel större för u-länderna.

Om man genomgående går in för principen att den som säljer mycket råvaror ska ha mycket makt på konsumentländernas bekostnad går det framför allt ut över de fattigaste u-länderna. Dessa är som regel nettoimportörer av

råvaror. Det gäller framför allt på livsmedelsområdet, där Nordamerika nu är den enda stora överskottsregionen. USA ensamt står för över hälften av världsexporten av vete. Inom den amerikanska administrationen har man varit klart medveten om den makt detta ger. Det finns ingen anledning legitimera att sådan makt används för att skada eller utöva påtryckningar på konsumentländerna.

Man bör också vara medveten om att u-ländernas sjunkande andel av världshandeln inte i första hand beror på svag förhandlingsstyrka eller ogynnsam prisutveckling på råvaror sett över en längre period. Den främsta orsaken är att världsmarknaden på råvaror har ökat mycket långsamt under efterkrigstiden. Medan världsexporten av råvaror fördubblades mellan 1950 och 1970 sjudubblades världsexporten av förädlade produkter. U-länderna har inte sålt de produkter som haft en expanderande världsmarknad. Det problemet klarar man för övrigt inte med åtgärder för att stabilisera priserna. Dessutom är råvarorna extremt konjunkturkänsliga, vilket har försvärat den ekonomiska planeringen.

• *Den nya ekonomiska världsordningen innebär inte krav på enorma omställningar av den svenska ekonomin. Sverige har länge fört en mer liberal handelspolitik än andra länder. Hela vår ekonomi har byggt på öppen internationell konkurrens. Det har gett vår industri del av världsmarknaden. Det har skapat en konkurrens som tvingat fram en effektiv industristruktur och produktionsapparat. Av detta följer också att Sverige redan genomfört det mesta av kraven på att ta bort tullar och andra hinder för tillträde till vår marknad. Det är praktiskt taget bara ifråga om teko och skor (och i någon mån jordbruksvaror) som vi har kvar inslag av protektionism som direkt kolliderar med u-ländernas intressen. Å andra sidan är teko och skor särskilt intressant för u-länderna, eftersom*

det rör sig om en produktion av färdigvaror som ger många jobb och där de har goda förutsättningar att bli konkurrenskraftiga.

Vad skulle det då innebära om vi under loppet av några år gick u-länderna till mötes fullt ut i vår handelspolitik?

Det skulle för hela vår ekonomi inte alls få de dramatiska följder som det ibland påstås.

Statens Industriverk gjorde 1976 en översiktlig studie av verkningarna. Man sammanfattade resultatet så här: "Det torde av den tidigare framställningen ha framgått att de totala effekterna av ett ökat tillträde för u-länderna till den svenska marknaden på såväl kostnads- som intäktsidan kan förväntas bli relativt små. Utifrån antagandet om åtminstone en måttlig avvecklingstakt har framgått av både denna och tidigare studier att de totala produktions- och sysselsättningsminskningarna sannolikt blir mycket marginella... Jämfört med andra länder synes vidare Sverige, vad specifikt gäller avvecklingen av återstående handelshinder, få vidkännas mindre kraftiga effekter från ett tillmötesgående av u-ländernas krav..."

Att en ökad import från u-länderna överhuvudtaget kommer till stånd innebär i sig inga avgörande problem på sikt. De struktur- och konjunkturmässiga omvandlingsproblemen som ständigt uppkommer i i-länderna ger sannolikt upphov till företagsnedläggelser och arbetslöshet som till sin omfattning väl kan mäta sig med, och sannolikt också kraftigt överstiger, konsekvenserna av en ökad u-landsimport".

Vad gäller de delar av Teko-sektorn där u-länderna har den största exporten till oss — trikåvaru och beklädnad — ligger deras andel av vår import på 20—30 procent (motsvarande 15—20 procent av vår egen produktion). Struktursvårigheterna för teko-sektorn har således bara

till en del med u-länderna att göra. Också i förhållande till konkurrenter bland andra industriländer har Sverige med sitt kostnadsläge hamnat på efterkälken. De avgörande frågorna gäller därför tid och former för att genomföra en nödvändig strukturomvandling och hur vi ska få en allmän ekonomisk utveckling som gör det möjligt att på ett smidigt sätt klara omvandlingen.

Vad som här sagts om den svenska u-landsimporten hindrar inte att en del u-länder kan bli växande konkurrenter till oss på världsmarknaden, t ex i fråga om pappersmassa och stål. Det kan i sin tur skärpa kraven på omställningar och teknisk utveckling i det svenska näringslivet. Men sammantaget bör det inte ses som ett hot mot vår välfärd om fler länder får förutsättningar att delta i det internationella handelsutbytet. Det ger en expanderande världshandel, vilket är till fördel för alla länder. Och vi får nya möjligheter till investeringar och export när nya marknader blir köpkraftiga. Det är kortsynt och förenklat att framställa en snabb industrialisering i u-länderna som ett *hot* mot vårt eget näringsliv, vilket det funnits en tendens till i den senaste tidens ekonomiska debatt, påverkad av krisstämningar och ett uppdrivet kostnadsläge.

Svårigheterna med vår bytesbalans blir förmodligen de närmaste åren det allvarligaste hindret för att öka våra insatser för u-länderna. De kommer säkert att ivrigt förvisas av dem som redan av andra skäl är tveksamma till att gå utöver enprocentnivån.

Man bör dock ha klart för sig storleksordningen av den belastning det här rör sig om. Biståndsprogram resulterar i inköp i Sverige till en summa som motsvarar 30—40 procent av det svenska biståndet. Utlandsturismen ger ett utflöde av valuta som är betydligt större än effekten av biståndet. Den totala importen påverkar bytesbalansen ca 40 gånger så mycket.

Det vore också en märklig ordning om u-länderna i första hand skulle drabbas av att vi 1975—76 tillät oss en alltför snabb ökning av lönekostnaderna i Sverige. Problemet med bytesbalansen inskräper ändå hur viktigt det är för våra möjligheter att möta u-ländernas krav att vi själva har en god ekonomisk utveckling.

Jag tror det är viktigt att vi har en realistisk bild av vad en ny ekonomisk världsordning innebär för Sveriges del. *Kraven är tillräckligt stora för att fordra ansträngning men inte så enormt stora att det är meningslöst att göra ansträngningen.*

Om *det* är korrekt är det en viktig insikt. För vad som nu behövs är praktisk handling. Det ligger mycket i Göran Ohlins iakttagelse: "Risken med en upptrappning av retoriken är att man råkar ut för en antiklimax om man inte kan hitta på något ännu hårdare i nästa omgång — men hur kan man bjuda över en ny världsordning?" (Inlägg vid SIDA-symposium juni 1976).

Redan har besvikelsen utlösts på många håll i u-världen över att deklARATIONERNA om den nya världsordningen visat sig vara så svåra att omsätta i konkreta överenskommelser om skuldavskrivning, råvaruavtal och annat. Och redan har nästa modeord lanserats i den internationella u-landsdebatten: basbehovsstrategi! Nu sägs det vara basbehovsstrategin som ska klara utvecklingen. Det ligger mycket i den utvecklingstanken: att det allra viktigaste nu är att direkt angripa de grundläggande bristerna i fråga om mat, vatten, bostad, hälsa, arbete för de allra fattigaste på jorden. Sverige borde här i sitt eget bistånd kunna göra viktiga insatser genom att specialisera sig på vissa områden där vi kan utveckla ett särskilt kunnande, typ vattenförsörjning.

Men låt oss aldrig glömma att svek av gamla löften inte går att kompensera genom vädring av nya paroller. När

industriländerna gav 10 miljarder dollar mindre i bistånd än de lovat hjälpte det inte att de samma år från FNs talarstol var med och uttalade de magiska orden "ny ekonomisk världsordning". Det är till sist bara de handfasta åtgärderna som betyder någonting. Vi och andra rika länder måste ta den nya ekonomiska världsordningen som en utmaning till praktisk handling, inte använda den till att med ordridåer fly verkligheten.

LIBERALER OM UTVECKLING

"Låt det bli svensk u-landspolitiks uppgift att bekämpa allt slags motstånd mot ökad internationell rättvisa". *Ola Ullsten*

De övriga författarna är: Hans Bergström
David Wirmark. Birger Möller. Carl Wahren

INNEHÅLL

Författarna	7
Förord	11
De fattiga och de rika av Ola Ullsten	13
Ny ekonomisk världsordning — utmaning eller verklighetsflykt av Hans Bergström	28
Att angripa fattigdomen av David Wirmark	57
U-ländernas framtid och nya makt av Birger Möller	82
Befolkningspolitik och familjeplanering av Carl Wahren	105
Internationella röster om u-land	137
Varför behöver vi en ny inställning till utvecklings- problemen?	139
Marknadsekonomi och den tredje världen — är ett liberalt alternativ möjligt?	151
Utländska investeringar	167
Är yttrandefrihet och rätt till opposition en fråga om lyx för u-länder?	184